

סדר יום ודוגמאות לתכנון סדר יום

מבוא

"סדר יום" הוא מונח המתייחס ללוח זמנים, קבוע מראש, או משתנה. אנו, כמבוגרים, מתנהלים בדרך כלל על בסיס של סדר יום מתוכנן המאפשר לנו את התפקוד היומיומי שלנו (בבית, בעבודה, בפעילויות פנאי וכדומה) ואת ניצול הזמן באופן מיטבי. קיימים הבדלים בין אישיים באופן ההתייחסות לנושא סדר היום. אצל חלק מהמבוגרים סדר היום מעורר תחושה של שליטה בזמן, ומכאן תחושת ביטחון ורגיעה, ואצל אחרים, היצמדות לסדר יום מעוררת תחושת נוקשות ואפילו התנגדות. קיימים גם הבדלים בין סדרי היום בבתי השונים, המבטאים לא רק הבדלים בין אישיים בקרב הורים, אלא גם הבדלים ביניהם בתפיסות עולם ובגישות חינוכיות (בקר ודויד, 2011).

הילדים הם חלק בלתי נפרד מסדר היום הביתי. בבואם למסגרת החינוכית-טיפולית הם פוגשים בסדר יום "מוסדי", המותאם לצורכי קבוצת ילדים בטווח גילים דומה, ולכמות השעות הרבות שבהן הם שוהים במסגרת החוץ-ביתית. אחד האתגרים הגדולים של מסגרות קבוצתיות לילדים בגיל הרך הוא לספק סדר יום "אישי" לכל ילד וילדה, המותאם לצרכיהם האישיים וההתפתחותיים, כהמשך לסדר היום הביתי.

מהו סדר יום במסגרת החינוכית-טיפולית

סדר יום במסגרת חינוכית-טיפולית מותאם להתפתחות ומוכתב על ידי צרכים פיזיים של התינוקות והפעוטות (אכילה, שינה, החתלה) ועל ידי צרכים התפתחותיים ומטרות חינוכיות. אחד ההבדלים העיקריים בין העבודה עם תינוקות ופעוטות לבין עבודה עם ילדים מעל גיל שלוש במסגרות חינוכיות מתבטא בטיפול היומיומי השוטף בילדים. הצרכים הפיזיולוגיים הבסיסיים של הילד למגע, לאוכל, להרגעה ולשינה הם חזקים ביותר ושזורים בצרכים פסיכולוגיים בסיסיים, כמו רגשות אמון וחיבה החשובים באותה מידה, וזאת בצד הצורך הבסיסי של תינוקות ופעוטות לחקור וללמוד. סיפוק הצרכים הפיזיולוגיים של התינוקות והפעוטות קובע עוגנים בסדר היום, שסביבם משתלבות הפעילויות וההתנסויות המותאמות לגיל הילדים ולצרכים האישיים של כל אחד ואחת מהם.

הספרות המקצועית מלמדת שטיפול יומיומי במסגרת חינוכית, יותר מכל היבט אחר, הוא בעל השפעה גדולה על התפתחות תינוקות ופעוטות. הסיבה לחשיבות זו נעוצה בעובדה, שהטיפול מתבצע באינטראקציה אישית בין התינוק/הפעוט למחנכת. לכן, אם לא בוחנים מקרוב את הטיפול היומיומי עלול להיווצר מצב שבו אופן הטיפול אינו רגיש ואינו תואם התפתחותית. זו אחת הסיבות שהספרות המקצועית, העוסקת במסגרות חינוכיות לגילי לידה-שלוש, מדגישה את חשיבותן של דרכי הטיפול היומיומי והפוטנציאל שלהן ללמידה בכל תחומי ההתפתחות.

כאמור, אצל תינוקות ופעוטות התוכנית החינוכית (וכתוצאה מכך גם סדר היום) מורכבת מחלקים נרחבים של טיפול יומיומי. ההתייחסות של תיאורטיקנים/מפתחי תוכניות לטיפול יומיומי שוטף קשורה לתפיסה כללית של התוכנית החינוכית כולה. לפי מגדה גרבר (גונזלס-מנה ווידמייר-אייר, 1989) לדוגמה, הטיפול היומיומי השוטף הוא תוכנית הלימודים עצמה, מאחר שהוא יוצר בסיס להתנסויות לימודיות בין המחנכת לילדים. בהמשך לרעיון זה, אחרים חושבים שיש להבנות יותר את התוכנית החינוכית החל מגיל ניקות ושיש לתכנן ולארגן התנסויות טיפוליות כמו שמבנים הזדמנויות למידה אחרות. כל מצב טיפולי מזמן חוויות למידה הן בתחום הפיזי והרגשי והן בתחום הקוגניטיבי. לכן, יש לחשוב על מסרים ומושגים שניתן לתווך בכל פעולת טיפול על ההקשר שבו היא מתרחשת ועל מאפייניה הייחודיים (האכלה, החתלה, השכבה). על התכנון והביצוע של הטיפול השוטף להיעשות בהתאם לרמת התפתחותו של הילד ולמטרות הלמידה של המצב הטיפולי הייחודי. סדר היום במסגרת החינוכית-טיפולית הוא פועל יוצא של הגישה הנהוגה במסגרת ותוכנית הלימודים החינוכית של המחנכות ו/או הארגון המפעיל את המסגרת.

גורמים המשפיעים על תכנון ויישום סדר היום

הגישה החינוכית של המסגרת

על פי הגישה החינוכית המקובלת כיום בתחום הגיל הרך, קביעות ועקביות יוצרות אצל הילד תשתית פיזית ורגשית התומכת בתהליכי הלמידה שלו ובהתפתחותו. מכאן, שתכנון וארגון סדר היום במסגרת החינוכית, כמו גם תכנון וארגון הסביבה שלה, ישפיעו על איכות

וכמות ההתנסויות שהילד חווה במסגרת החינוכית. עם זאת, החוקרים העוסקים בתחום חלוקים בדעותיהם לגבי מהותו של סדר יום "נכון". הגישות נעות בין מינימום של תכנון ועד להבניה נוקשה. גדעון לוין (1989) לדוגמה, גורס, כי סדר היום צריך להיות פתוח וזורם ופחות מובנה ומבוסס על בחירות שהילדים עושים ממגוון סוגי פעילויות המוצעות להם. ביכולתם של כל ילד וילדה לעבור מפעילות לפעילות על פי התעניינות ועל פי הקצב האישי ולא על פי לוח זמנים מוכתב מראש. על התכנון הפיזי של הכיתה והיצע הפעילויות שבה לאפשר בחירה זו. מנגד, קיימות גישות על פיהן ילדים זקוקים למידה רבה של הכוונה, הבניה ותיווך מצידו של המבוגר ולכן סדר יום לא מובנה אינו מתאים להם. הדבר נכון במיוחד כאשר מדובר בפעוטות הזקוקים לטיפול פיזי יומיומי אינטנסיבי מצד המחנכת, המכתיב את סדר היום, זאת בנוסף לצרכיהם ההתפתחותיים הרבים. מציאות זו הופכת להיות מאתגרת עוד יותר לאור מספר הילדים הרב בכיתה ומספר המחנכות המצומצם. לכן, על פי גישה זו, חוסר תכנון מוקדם של סדר יום עלול לפגוע בחוויות הלמידה הפוטנציאליות של הילדים ובהתנסויות שלהם בכל תחומי ההתפתחות. עם זאת, חשוב להדגיש את הצורך בגמישות בסדר היום בהתאמה למגוון הצרכים והמצבים המשתנים של הילדים.

התפתחות הילדים

השלב ההתפתחותי של הילדים מכתיב את תכנון סדר היום ואת אופן יישומו. כאשר מדובר בתינוקות ובפעוטות השוהים במסגרת קבוצתית, סדר היום, כאמור, מבוסס על היענות לצרכים הפיזיים וההתפתחותיים של הילדים. על סדר היום להיות תואם התפתחות וגמיש כדי לאפשר למחנכות להיענות לצרכים המשתנים של הגיל (גדילה והתפתחות של הילדים) ולצרכים האישיים של הילדים (מאפייני מזג, תחומי עניין, מצבים

משפחתיים, ועוד), בצד אירועים ומצבים לא מתוכננים. הבנת הרצף ההתפתחותי עשויה לסייע למחנכת להגדיר את ציפיותיה מהילד בצורה מציאותית בהקשר ללוח הזמנים בסדר היום וגם בהקשר לתכנון. כך לדוגמה, היכרות עם מאפייני הילד תסייע למחנכת לא לדרוש ממנו להמתין לשעת הארוחה הקבוצתית בשעה שהוא מגלה סימני עייפות.

צרכים מתנגשים

בקביעת סדר יום להתנסויות טיפוליות חינוכיות עולים מספר צרכים בוזמנית אליהם יש להתייחס: צרכים אישיים של כל ילד וילדה, צרכים של קבוצת הילדים, צרכים של המחנכות ולעיתים גם צרכים של המסגרת עצמה או של ההורים. לדוגמה, חצר משותפת לשתי כיתות עלולה להקשות על ניהול סדר יום המאפשר גישה חופשית לחצר במשך רוב שעות היום; מספר ילדים גדול בקבוצה מחייב התייחסות בסדר היום לחלוקה לתתי קבוצות ולשימוש יעיל במרחב הפנימי והחיצוני; הרכב הגילים בקבוצה מחייב התייחסות בסדר היום. לדוגמה, קבוצה רב־גילית דורשת סדר יום גמיש ופתוח יותר המותאם לצורכי הילדים. סדר יום מעין זה מתאפשר כאשר מספר המחנכות בכיתה מותאם למספר הילדים בה; בקשות אישיות של הורים הנוגעות לסדר היום בכיתה, המחייבות התייחסות של המחנכות, לדוגמה: הורים לעיתים מבקשים לא להשכיב את ילדם בצהרים או מבקשים את שיתוף הפעולה של המחנכות בתהליך הגמילה של ילדם מחיתולים.

לא ניתן לענות על כל הצרכים במידה שווה מאחר שלא פעם יש סתירה ביניהם. כתוצאה מכך קורה, לעיתים קרובות, שתינוקות ופעוטות במסגרות קבוצתיות נאלצים לדחות את סיפוק צרכיהם המיידי. למרות האתגר שבהיענות מיידי לצורכי כל ילד וילדה, חשוב להכיר בצרכים אלה, לזהותם ולהתייחס לקושי שהילד חווה ב"כאן ועכשיו". עם זאת, חשוב לקבוע סדר עדיפויות במילוי הצרכים של הדמויות השונות - בראש ובראשונה

קבוצת הילדים (ובתוכה ילדים שזקוקים לטיפול מידי בהשוואה לאחרים), מחנכות וגם הורים - כך שיהיה ברור מי מתפשר, על מה ובאיזה מחיר.

הגישה החינוכית של המחנכת

למחנכת תפקיד מרכזי ביישום סדר היום במסגרת. היא זו המקבלת את הילדים כל בוקר, מרגיעה אותם, מאכילה אותם, מקריאה להם סיפור, משחקת איתם ומשכיבה אותם לישון. הדרך שבה היא מבצעת כל אחד מהתפקידים הללו מושפעת באופן ניכר מהידע שיש לה על התפתחות ילדים, מהתפיסה החינוכית שלה וכיצד היא תופסת את עבודתה עם הילדים. זאת ועוד. הדרך שבה חונכה המחנכת עצמה, ההתנסויות שלה בחיים והאופן שבו היא מגדלת את ילדיה כל אלה משפיעים גם הם על גישתה לסדר היום ויישומו. עם זאת, סדר יום ברור ומוכן מאפשר לכל אחת מנשות הצוות לדעת מה מצופה ממנה מה היא אמורה לעשות במהלך היום (הדבר חשוב במיוחד כאשר ישנה דמות חדשה בצוות). סדר יום כזה מאפשר לכל אחת מנשות הצוות להביא לידי ביטוי את הכישרים שלה ולתרום בהם.

עקרונות בבניית סדר יום – בכיתת תינוקות ובכיתת פעוטות

בכל מסגרת חינוכית לגיל הרך מתרחשים מדי יום אירועים שגרתיים. לדוגמה, הילדים נפרדים בבוקר מהוריהם ונפגשים עם עמיתים ועם המחנכות, הילדים עוסקים במגוון גדול של פעילויות ומשחקים, הילדים אוכלים את ארוחותיהם, ישנים, בין לבין מתקיימות פעילויות הקשורות בניקיון ובהחלפת חיתולים ובגדים, ואחר הצהרים הילדים פוגשים את הוריהם ונפרדים מהמחנכת.

אחת המטרות של סדר היום היא ליצור בסיס קבוע, המספק לילדים תחושת ביטחון וסדר ומסייע להם לשכלל את יכולת ההתארגנות שלהם. בתוך סדר היום נקבעים עבור הילדים גבולות מסוימים - מתי ואיפה אוכלים, מתי ואיפה משחקים וכמה, מתי ואיך הולכים לישון (מור ופלג, 1994). עם זאת, יש להעמיד לרשותו של הילד זמן ללמוד, לחקור ולפתור בעיות בעצמו. לא לכל הילדים מתאים אותו סדר יום: תינוקות, לדוגמה, פועלים על פי סדר יום אישי התואם את צרכיהם הפיזיים, הרגשיים והחברתיים. גם אצל פעוטות ההתאמה לסדר היום הקבוצתי עשויה לקחת זמן: לחלק מהילדים לוקח זמן להתארגן בתוך משחק (או בכל פעילות אחרת), אצל חלק מהפעוטות השעון הביולוגי שונה והם עייפים בזמנים שונים מהאחרים וכך גם לגבי זמן ההשכבה המקובל במסגרת.

חשוב לזכור, שגם כאשר קיים סדר יום קבוצתי קבוע אין מקום לנזקקות. סדר יום נוקשה מדי עלול לעורר חיכוכים ועימותים עם ילדים או לגרום לילדים להיות כנועים מדי. מצד אחר, סדר יום גמיש מדי עלול ליצור בלבול ואי־בהירות אצל הילד: הוא לא ידע למה לצפות והדבר עלול למנוע ממנו לפתח אמון ויציבות בסביבתו ובמחנכות. התשובה לשאלה כמה מובנה או גמיש צריך להיות סדר היום תלויה בגישה החינוכית (שמעוני וקוגלמס, 1990)..

במסגרות חינוכיות־טיפוליות בדרך כלל סדר היום מורכב מרצף של יחידות זמן. כל יחידת זמן מאופיינת בפעילות והיא חוזרת על עצמה בכל יום: כל פעילות והמיקום שלה, מגוון החומרים המשתנים שהיא מזמנת וכללי ההתנהגות הקבועים שלה. הקביעות עוזרת לילדים להתמצא בתוך סדר היום, חוסכת מהם אי־בהירות ומאפשרת להם לתעל את כוחותיהם לפעילות עצמה ולהפיק ממנה את המיטב. סדר היום כולל שילוב בין פעילויות קבוצתיות לבין פעילויות אישיות. מסגרת קבועה של סדר יום, עם גמישות בתוכה, מקנה לילדים ולמחנכות ביטחון, שליטה, רגיעה ויכולת תכנון, ומעודדת עצמאות, יוזמה וסקרנות.

בעת תכנון סדר יום יש להקפיד על מספר עקרונות (Dodge, 1995):

1. הפעילויות מותאמות ליכולת הקשב והריכוז של ילדים צעירים, למאפייני ההתפתחות שלהם ולדרכי הלמידה שלהם.
2. הפעילויות תומכות בכל תחומי ההתפתחות של הילד.
3. הילדים שותפים פעילים בלמידה שלהם ולומדים באמצעות אינטראקציות עם הסביבה הפיזית והאנושית ודרך משחק. על סדר היום במסגרת להיות מותאם למאפיינים התפתחותיים אלה ולאפשר את ביטויים.
4. לכל פעילות בסדר היום יש תנאי מרחב, זמן וחברה מתאימים.
5. במהלך היום נעשה שימוש בכל הסביבות של המסגרת החינוכית: פנים וחוץ.
6. סדר הפעילויות מבוסס על איזון בין הפעילויות: בתוך הכיתה לאלה שבחוץ, בין פעילויות הדורשות יכולות ויסות (בהתאם לגיל) לכאלה המאפשרות תנועתיות, בין פעילויות בקבוצה לבין פעילות של הילד לבד, בין פעילות משחק חופשי לבין פעילויות והתנסויות יזומות על ידי המחנכת.
7. התאמה וגמישות בסדר היום בהתאם לשינויים ולאירועים לא צפויים שחלים במהלך היום.

ארגון סדר היום במסגרת חינוכית לתינוקות ולפעוטות מבוסס על עוגנים של יחידות זמן המיועדות לטיפול ולמענה על הצרכים הבסיסיים של הילדים: אכילה ושתייה, החתלה ועשיית צרכים, הלבשה, שינה ומנוחה, ניקיון ובריאות. שני קצותיו של סדר היום כוללים זמני קבלה ופרידה ובין שניהם יחידות זמן המוקדשות למשחק ולהתנסויות מגוונות, במסגרת קבוצתית או אישית, וזמני מעבר בין הפעילויות (גונזלס־מנה וווימיר־איר, 1989).

זמנים קבוצתיים וזמנים אישיים

בזמנים הקבוצתיים הקבוצה כולה או חלקים ממנה (קבוצה קטנה) פועלים יחד. דוגמה לזמנים אלו הם מפגשי הקראת סיפור, פעילות משחק חופשית, יציאה לחצר או חגיגת ימי הולדת (בכיתת הפעוטות). הזמנים האישיים הם זמנים המוקדשים לטיפול אישי בילד (לדוגמה: החתלה, האכלה) וכן זמנים שבהם מתקיימות אינטראקציות ספונטניות בין המחנכת לילד אחד בעת פעילות קבוצתית (לדוגמה: בהקשר משחקי, בעת התנסות בחומרים). אינטראקציות אישיות בין מחנכת לילד אחד עשויות להתרחש גם באופן מתוכנן במקום ובזמן המיועדים לכך. בין הזמנים הקבוצתיים לאישיים מתקיימים מעברים, שבהם הילדים מסתגלים לשינוי. המעברים חשובים לאיתור ילדים המתקשים בהסתגלות לשינויים (פלוטניק ואשל, 2007).

זמני מעבר

זמני מעבר מתקיימים בין הפעילויות המתוכננות לבין זמני הטיפול בתוך סדר היום. איכותם של זמני המעבר נמדדת לפי יכולתם של הילדים לפעול באופן מכוון בלי לגלוש להתנהגות מאתגרת. בשלוש השנים הראשונות במסגרת החינוכית סדר היום צריך לכלול מעברים קצרצרים בין הפעילויות. הזמנים הללו מאפשרים לילדים פעילות תנועתית הנחוצה להם בין פעילויות הדורשות ויסות. בזמני ההמתנה יש לספק לילדים גירויים מסקרנים.

זמני טיפול

זמני הטיפול בתינוקות ופעוטות במסגרת החינוכית טיפולית נחשבים כזמני פעילות בתוך סדר היום, מכיוון שהם מזמנים לכל ילד וילדה הזדמנויות למידה במהלך אינטראקציות אישיות עם המחנכת. ככל שהילדים צעירים יותר כך זמן פעילויות הטיפול במהלך היום גדול יותר. עם השנים, חלק זה מצטמצם. פעילויות טיפול הן אישיות במהותן, אולם הן

מתקיימות במרחב ובזמן קבוצתי. בכיתת התינוקות זוהי פעילות אישית של מחנכת עם ילד. עם השנים, הטיפול האישי מפנה מקום לפעילות קבוצתית. קבוצת הילדים משמשת כקבוצת תמיכה לרכישת המיומנויות הרלוונטיות לפעילויות אלה - לדוגמה, אכילה, רחיצת ידיים, שינה ומנוחה.

דוגמאות לסדר יום בכיתת תינוקות ובכיתת פעוטות

כיתת תינוקות

על סדר היום בכיתת תינוקות להיקבע על פי הצרכים האישיים של התינוקות. חשוב שתינוקות יקבלו טיפול פיזי (האכלה, החתלה ושינה) על פי צרכיהם ולא על פי לוח זמנים שנקבע מראש. לכל תינוק שעון ביולוגי המכתיב את סדר היום שלו, שגם הוא משתנה מזמן לזמן. לכן, סדר יום מובנה מראש לא יכול להתאים לכל התינוקות בכיתה. השעון הביולוגי של כל תינוק מאותת לו מתי הוא צריך לאכול, לישון, ומתי מתעורר בו הצורך לחקור את סביבתו. על המחנכת בכיתת התינוקות לזהות איתותים אלו, להיענות להם ובכך לאפשר סדר יום גמיש ומותאם באופן אישי.

כיתת פעוטות

סדר יום בכיתת פעוטות משתנה על פי גיל הפעוטות וכן על פי הגישה החינוכית של המסגרת.

דוגמה לחלוקת היום ליחידות זמן כלליות בכיתת פעוטות (ברוקס, גבעון וצורן, 2000):

תפקיד המחנכת	התנסויות של פעוטות	שם המוקד	פרק הזמן המומלץ (ניתן לחלק לאורך היום)
קבלת פעוטות והוריהם.	נפרדים/נפגשים עם ההורים ומשתלבים בכל המוקדים על פי בחירתם ובהשגחת מבוגר. הילדים מופנים לפי צורך למוקדי החלפה, שירותים או אכילה.	כל המוקדים.	45-60 דקות.
ארוחות (בוקר, צהרים, מנחה).	אוכלים בצוותא בליווי מבוגר; ראשית הקניית הרגלי אכילה.	מוקד אכילה.	כל ארוחה 20-30 דקות.
עריכת מפגש קצר (תחילת היום, צהרים או סיומו) לשמיעת סיפור, שיר, תפילה, פעילות תנועה ומוזיקה.	מתכנסים לפעילות מכוונת קצרה ביוזמת המחנכת.	בחדר הגן או בחצר.	5-10 דקות.
ארגון סביבה חינוכית לימודית לפעילות על פי בחירה חופשית של הפעוטות; התבוננות, הקשבה ותיווך המחנכת לפי הצורך.	עוברים לפעילות במוקדים, משחקים ולומדים תוך כדי התנסות ותיווך.	מוקדי פעילות: מתקנים, האזנה וקריאה, התנסות בחומרים, חיקוי והדמיה ומשחקים.	כ-60-90 דקות.
עריכת מחזורי טיפול אישי בפעוטות (החלפה וניקוי, הפניה לשירותים).	ראשית הקניית הרגלי ניקיון בליווי מבוגר.	שירותים.	כ-20-30 דקות (לאורך כל היום).
ארגון סביבת המנוחה והשינה.	מנוחה ושינה.	מוקד השינה.	כ-60 דקות.
הוראה בקבוצה קטנה של שלושה עד חמישה ילדים.	טיפול מיומנויות וידע.	מקום קבוע בגן על פי קביעת המבוגר.	כ-50-60 דקות (קבוצות מתחלפות).
עידוד תנועה ומשחקים בחצר.	רכישת מיומנות מוטוריקה (גסה ועדינה).	מתקנים, דשא, חול ומשחקי מים בחצר.	כ-50-60 דקות. ניתן להועיד את החצר כמקום פעילות פתוח לבחירת הפעוטות ברוב שעות היום.

להלן דוגמאות של סדרי יום שונים שלוקטו ממקורות שונים ברשת, המאורגנים לפי תכנון היום (דוגמאות אלה הובאו לצורך היכרות עם השונות הקיימת בסדר היום המתוכנן של מסגרות חינוכיות-טיפוליות שונות):

דוגמה 3	דוגמה 2	דוגמה 1	
כניסה לגן, מפגש בוקר וארוחת בוקר.	קבלת ילדים ומשחק חופשי במוקדים.	קבלת ילדים ומשחקי שטיח	7:00
		תפילה	7:50
		ארוחת בוקר	8:00
זרימת פעילות בקבוצות קטנות בין פנים הגן לחוץ הגן.	ארוחת בוקר ומשחק חופשי במקביל. פעילות בקבוצות קטנות בכיתה ובחצר. כולל תנועה, משחק דידיקטי, מפגש חווייתי, חוגים, סיפור והתנסות בחומרי אומנות (תלוי ביום).	מפגש	8:30
		משחק בפינות כישורי חיים	8:50
		מפגש אישי	9:15
		הגשת חומרים	9:30
		שעת סיפור	9:45
		פעילות בתנועה	10:00
		החתלה	10:15
		יציאה לחצר	10:40
		הפסקת שתייה ופירות	11:00
		משחק דידיקטי	11:15
משחקי הרכבה	11:30		
משחקי אצבעות ודקלומים	11:45		
ארוחת צהרים	12:00		

דוגמה 3	דוגמה 2	דוגמה 1	
ארוחת צהרים ומפגש צהרים.	ארוחת ומנוחת צהרים.	מנוחה	12:30
		יקיצה	13:45
החלפת בגדים ומנוחת צהרים.	קימה הדרגתית ממנוחת צהרים ופעילויות משחק.	החתלה	14:00
		ארוחת מנחה	14:20
		פעילות בגימבורי	14:30
		משחקי חברה	14:45
		משחק חופשי	15:00
		התארגנות למפגש עם ההורים	15:45

לחלוק עם אחרים, לווסת רגשות וליהנות מנוכחות של עמיתים. לסדר יום מתוכנן יש גם תרומה חשובה להתפתחות הקוגניטיבית של פעוטות ולתהליך בניית המושגים שלהם. כך, כאשר בסדר היום קיימים אירועים קבועים המתרחשים בסדר קבוע, תינוקות ופעוטות מפתחים בהדרגה מושגי זמן (מה בא לפני מה ומה עתיד לבוא), ומשכללים את יכולת ההתארגנות ואת יכולת הקשב והריכוז שלהם. לסדר יום המתוכנן היטב יש גם תרומה לעבודת המחנכת. עבודתה מורכבת ממגוון גדול של פעולות שחלקן פיזיות ואחרות טיפוליות-חינוכיות. סדר יום מתוכנן וברור מספק למחנכת מסגרת מארגנת ומשרה ביטחון, שליטה ותמיכה בעבודתה המאתגרת, עבודה שמאופיינת בקבלת החלטות רגע אחרי רגע, בתנאי לחץ, בשל גילם הצעיר של הילדים.

לסיכום, לסדר היום במסגרת החינוכית-טיפולית חשיבות רבה בשל תרומתו להתפתחות התינוק והפעוט בכל התחומים. כאשר סדר היום מאפשר לכל תינוק לאכול, לישון ולעשות את צרכיו בקביעות האופיינית לו, הדבר מאפשר לתינוקות להתפתח מבחינה פיזית ולהסתגל בהדרגה לסדר יום קבוצתי, יותר מובנה, המאפיין את כיתת הפעוטות. בתחום הרגשי, סדר היום, שבו האירועים קבועים, חוזרים על עצמם וידועים מראש, מספק לילדים תחושת ביטחון, מקל עליהם להבין את הכללים של המסגרת, לצפות מראש את סדר האירועים, לדעת למה לצפות ומה מצפים מהם. סדר יום מתוכנן ומותאם התפתחותית, שיש בו גיוון בפעילויות ומענה לאירועים ספונטניים המתרחשים במהלך היום, עשוי לתת מענה לסקרנות של הילדים ולאפשר יוזמות אישיות. סדר יום כזה עשוי לזמן לפעוטות הזדמנויות לאינטראקציות חברתיות שבמהלכן הם לומדים לשתף פעולה, לחכות בתור,

שמעוני, ר' וקוגלמס, י'. (1990). טיפול יומיומי במסגרות חינוכיות קבוצתיות לילדים עד גיל שנתיים. תכנית שוורץ, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

Dodge, D. T. (1995). The importance of curriculum in achieving quality child day care programs. *Child Welfare*, 74(6), 1171. Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/213805890?accountid=14483>

חשוב שגם ההורים יכירו את סדר היום בכיתה של ילדם. הצגת סדר היום המתוכנן על לוח הורים מספקת להם מידע ומחברת אותם לחוויות ולהתנסויות המתוכננות לילדם במהלך היום ובכך מעניקה להם תחושת ביטחון ואמון במסגרת.

מקורות

בקר, ע' ודויד ל'. (2011). ארגון סדר היום במסגרות חינוכיות ביתיות. אתר הגיל הרך. <http://www.gilrach.co.il/?p=108>

ברוקס, א'; גבעון, ד'; וצורן, נ'. (2000). קווים מנחים לעשייה חינוכית עם גילאי שנתיים-שלוש. הוצאת מעלות.

גונזלס-מנה, ג', ווימיר-אייר ד'. (1989). תינוקות, פעוטים ומטפלות. הוצאת ספרים "אח" בע"מ.

לוין, ג'. (1989). גן אחר. ספריית הפועלים.

מור, נ' ופולג, נ'. (1994). ארגון סביבה חינוכית וחינוך להרגלים במעונות יום. משרד העבודה והרווחה.

פלוטניק, ר' ואשל, מ'. (2007). ספר הגן: תכנית פסיכופדגוגית-אקולוגית על פי שלבי ההתפתחות של הילד וההורה מלידה עד שש ברוח החינוך הקיבוצי. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

טבלאות התוכנית ההתפתחותית כבסיס לבניית תוכניות עבודה במסגרת החינוכית-טיפולית

הכתוב בספר זה מייצג את תוכנית הלימודים המותאמת לילדים בגיל הרך. תכנון העשייה היומיומית במסגרת החינוכית-טיפולית על בסיסו יסייע לך להביא לידי ביטוי את האינטגרציה בין תחומי ההתפתחות לתחומי התוכן השונים.

כיצד תבטיחי זאת? כאשר את משתמשת בתוכנית ההתפתחותית ככלי עבודה ומתכננת את ההתנסויות החינוכיות-טיפוליות עבור הילדים, חשוב שתחומי ההתפתחות ותחומי התוכן יקבלו ביטוי בהתנסויות השונות במהלך היום, השבוע ולאורך השנה.

בניגוד למקובל במרבית המסגרות לגיל הרך, שבהן נקודת המוצא לתכנון העבודה היא נושאים ותכנים, כמו: עונות השנה, החגים, "אני וגופי", פירות וירקות העונה, **נקודת המוצא לתכנון** העבודה על בסיס התוכנית המוצגת בספר זה היא **התפתחותית**. יוצא מכאן, שהבסיס לתכנון העבודה הוא תחומי ההתפתחות של הילד (התפתחות רגשית-חברתית, התפתחות פיזית וכדומה), אשר אליהם נלווים תחומי תוכן (ניצני אוריינות, הבנת העולם, הבנה מתמטית וכדומה). בתוך אלו שזורים הנושאים והתכנים המקובלים והמוכרים (עונות השנה, חגים, "אני וגופי", וכדומה), שחשיבותם רבה כחלק מתהליך התברות והחינוך של הילד בתרבות ובקהילה שבה הוא חי. אחת ההשלכות של תוכנית שנקודת המוצא שלה היא התפתחותית, לעומת תוכנית שנקודת המוצא שלה מבוססת על תכנים, היא, כי ניתן לחזור על תכנים במשך השנה, כדי להיטיב את היכרות הילד עימם. כך למשל, הנושא "אני

וגופי" יכול לחזור על עצמו מספר פעמים בהתאמה ל"כאן ועכשיו" ולצרכים המשתנים, ובכך להביא לידי העמקה בנושא בהקשרים שונים ובתקופות שונות בשנה. החזרה טובה ללמידה. להלן דוגמאות אחדות:

בטבלת ההתפתחות הרגשית - מודעות וביטחון בעצמי מטרת ההיגדים היא לפתח בילדים תחושה חיובית כלפי עצמם וביטחון ביכולותיהם. הנושא "אני וגופי" שזור בטבלת התפתחותית זו כחלק מרכישת המודעות העצמית ובהתאמה לגיל: "דקלמי דקלומים או שירי שירים המתאימים להצבעה על איברי הגוף" (0-11 חודשים), "מקמי מראות בגובה עיני התינוקות והפעוטות כדי שיוכלו לראות את השתקפותם במראה. תארי להם את מה שהם רואים במראה (מתן משמעות) והתייחסי לתגובותיהם" (8-20 חודשים).

בטבלה: הבנה מתמטית - מספרים נמצאים היגדים הקשורים לנושא זה: "בעת פעולה שגרתית כמו החלפת חיתול או התלבשות, דקלמי או שירי לתינוקות שירים שיש בהם מספרים (0-11 חודשים)". "לבובה יש שתי ידיים...", "עשר אצבעות לי יש"... (0-11 חודשים).

בטבלת ההתפתחות הפיזית - תנועה במרחב וסנסו־מוטוריקה מופיעים היגדים כמו: "שוחחי עם הפעוטות על התנועות שלהם וסייעי להם להתנסות ולחקור אופני תנועה חדשים, לדוגמה: זחילה בפיתול כמו נחש" (22-36 חודשים).

מעט הדוגמאות שהובאו לעיל ממחישות את היות ההתנסויות המוצעות בתוכנית ההתפתחותית, למעשה, תוכנית לימודים אינטגרטיבית. הנושאים והתכנים הייחודיים (חגים, עונות השנה, "אני וגופי" וכדומה) הם חלק בלתי נפרד מסביבת החיים של הילד, התרבות והקהילה שבה הוא חי, ועל כן עליהם להיות שזורים בתהליך תכנון העבודה החינוכית-טיפולית כחלק מטיפוח תחומי ההתפתחות והתוכן. חשוב שאת, כמחנכת,

מסוג זה ניתן בהמשך לתכנן את סדר היום בכיתה בהתאמה לצרכים המקומיים של התינוקות, הפעוטות ושל המסגרת החינוכית.

♥ **שימי לב:** ההצעות להתנסויות ולגירויים כפי שהן מופיעות בכל שלושת הדגמים המוצעים להלן הן לבחירתך מתוך רשימה ארוכה. צפוי שחלקם יחזרו על עצמם בתחומי התפתחות/תוכן שונים. חזרתיות זו משקפת את המפגש והאינטגרציה בין תחומי התפתחות שונים בפעילויות ייחודיות ומאפשרת לך לראות כל פעילות מזוויות התפתחותיות שונות בו־זמנית.

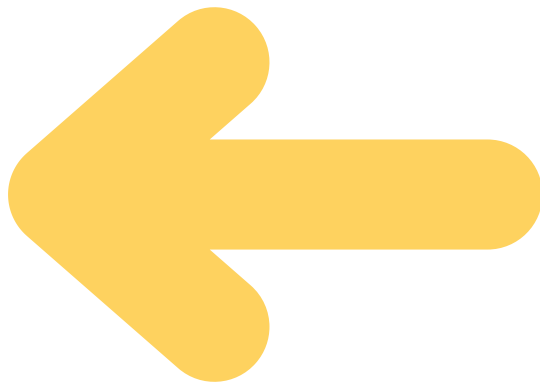
תהיי מודעת לתחום ההתפתחות או לתחום התוכן שאת מעוניינת לקדם באמצעות התנסויות ופעילויות שאת מציעה לילדים, לצד ארגון ואבזור הסביבה החינוכית, התומכת בתחום המדובר. זאת, כדי להבטיח שכל תחומי ההתפתחות יקבלו מענה ויטופחו.

כחלק מתפיסת ההתאמה שעליה בנויה התוכנית ההתפתחותית, על תכנון ההתנסויות להתאים לתרבות ולאקולוגיה של כל מסגרת חינוכית-טיפולית, ואין ציפייה לאחידות בתוכניות העבודה של המסגרות השונות. עם זאת, על תוכניות העבודה לבטא את ההתאמה לילדים: את סיפוק הצרכים שלהם בכל תחומי ההתפתחות והיענות לתחומי העניין שלהם.

לצורך הדגמה של אפשרויות תכנון העשייה החינוכית-טיפולית מוצגים להלן שלושה דגמים של תכנון: תכנון יומי, תכנון דו־יומי ותכנון באמצעות רשימת פעילויות ואביזרים. הדגמים הם בגדר הצעה בלבד. בעת יישומם נדרשת גמישות על בסיס התבוננות בילדים וקבלת החלטות מותאמות למתרחש "כאן ועכשיו".

דגם של תכנון יומי במהלך שבוע בכיתת תינוקות, לדוגמה (טבלה מס' 1).

בטבלה זו מוצגות דוגמאות למה שרצוי לספק ולאפשר בסביבת התינוקות/הפעוטות בשני תחומי התפתחות (התפתחות פיזית והתפתחות רגשית-חברתית) ובתחום תוכן אחד (הבנת העולם). דוגמאות אלו נלקחו מתוך עמודה ד' בטבלאות הני"ל ("סביבה מאפשרת למידה - מה רצוי לספק ולאפשר") ושובצו באופן אקראי בטבלה לצורך הדגמה בלבד. מצורפת דוגמה לטופס תכנון על פי דגם זה (טבלה מס' 2) לצורך תכנון סל הפעילויות הכולל על פני שבוע ימים בהתאם לכל תחומי ההתפתחות ותחומי התוכן. על בסיס טבלה

טבלה מס' 1: דוגמה לתכנון יומי במהלך שבוע מתוך עמודה ד' בטבלאות בשני תחומי התפתחות ובתחום תוכן אחד, גיל לידה עד 20 חודשים

תחום התפתחות ¹⁸ / תחום תוכן	יום א'	יום ב'	יום ג'	יום ד'	יום ה'	יום ו'	הסביבה
התפתחות פיזית תנועה במרחב וסנסו־מוטוריקה, בריאות ושלומות.	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ, כדורים, שקיות תחושה, משחקי השחלה, בדים ממרקמים שונים. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. התנסות בבצק, קוביות קשיחות, צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ, כדורים, שקיות תחושה, משחקי השחלה, בדים ממרקמים שונים. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. התנסות בעיסת קורנפלור, קוביות קשיחות, צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ, כדורים, קוביות רכות, משחקי השחלה. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. פאזל צורות פשוטות. צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ, כדורים, שקיות תחושה, משחקי השחלה, בדים ממרקמים שונים. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. התנסות בבצק, קוביות קשיחות, צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ, כדורים, קוביות רכות, משחקי השחלה, בדים ממרקמים שונים. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. התנסות בבצק, קוביות קשיחות, צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ, כדורים, קוביות רכות, משחקי השחלה. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> מרחב בטוח לפעילות פיזית, מגוון משטחים בתוך הכיתה ובחצר, תאורה מתאימה, מובייל, טמפרטורה נוחה, רמת רעש סבירה, מגלשות, מנהרות, מדרגות לטיפוס שטיח רך, כריות, ציוד בגובה נמוך המאפשר להיאחז כדי להתרומם לעמידה.

תחום התפתחות ¹⁸ / תחום תוכן	יום א'	יום ב'	יום ג'	יום ד'	יום ה'	יום ו'	הסביבה
התפתחות רגשית חברתית בניית מערכות יחסים, ויסות רגשות וויסות התנהגות, מודעות וביטחון בעצמי.	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. תמונות וספרים בנושא רגשות. משחקי חיקוי. שירים ודקלומים בנושא איברי גוף. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. התבוננות בתמונות של קרובי משפחה. שירים ודקלומים בנושא איברי גוף. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. תמונות וספרים בנושא רגשות (להתבוננות משותפת ולדפדוף עצמי). משחקי חיקוי. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. התבוננות בתמונות של קרובי משפחה. שירים ודקלומים בנושא איברי גוף. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. תמונות וספרים בנושא רגשות. משחקי חיקוי. שירים ודקלומים בנושא איברי גוף. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<ul style="list-style-type: none"> מקומות נוחים לישיבה (ספה או כריות), פינה שקטה וחמימה לרגיעה, מוזיקת רקע מרגיעה, מראות, תמונות של קרובי משפחה בגובה עיני התינוקות והפעוטות, מרחב מספיק לתנועה. 	

תחום התפתחות ¹⁸ / תחום תוכן	יום א'	יום ב'	יום ג'	יום ד'	יום ה'	יום ו'	הסביבה
הבנת העולם אנשים וקהילה, הדומם והחי, טכנולוגיה.	<ul style="list-style-type: none"> תמונות אנשים משמעותיים בחיי הילדים. שירי חגים, עונות שנה, ושירים על בעלי חיים. חפצים יומיומיים לחקירה ולמשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון). משחק החבאת חפצים. תמונות של בעלי חיים, משחקים המופעלים על ידי סוללות, קוביות מחומרים שונים לבנייה. 	<ul style="list-style-type: none"> שירים מוכרים לילדים מן הבית. שירי חגים, עונות שנה, ושירים על בעלי חיים. תמונות אנשים מתרבויות שונות, חפצים יומיומיים לחקירה ולמשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון). משחק החבאת חפצים, תמונות של בעלי חיים, משחקים המופעלים על ידי סוללות, קוביות מחומרים שונים לבנייה. 	<ul style="list-style-type: none"> תמונות אנשים משמעותיים בחיי הילדים. שירי חגים, עונות שנה, ושירים על בעלי חיים. תמונות אנשים מתרבויות שונות, חפצים יומיומיים לחקירה ולמשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון). משחק החבאת חפצים, תמונות של בעלי חיים, משחקים המופעלים על ידי סוללות, קוביות מחומרים שונים לבנייה. 	<ul style="list-style-type: none"> שירים מוכרים לילדים מן הבית. שירי חגים, עונות שנה, ושירים על בעלי חיים. תמונות אנשים מתרבויות שונות, חפצים יומיומיים לחקירה ולמשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון). משחק החבאת חפצים, תמונות של בעלי חיים, משחקים המופעלים על ידי סוללות, קוביות מחומרים שונים לבנייה. 	<ul style="list-style-type: none"> תמונות אנשים משמעותיים בחיי הילדים. שירי חגים, עונות שנה, ושירים על בעלי חיים. חפצים יומיומיים לחקירה ולמשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון). משחק החבאת חפצים, תמונות של בעלי חיים, משחקים המופעלים על ידי סוללות, קוביות מחומרים שונים לבנייה. 	<ul style="list-style-type: none"> שירים מוכרים לילדים מן הבית. שירי חגים, עונות שנה, ושירים על בעלי חיים. חפצים יומיומיים לחקירה ולמשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון). משחק החבאת חפצים, תמונות של בעלי חיים, משחקים המופעלים על ידי סוללות, קוביות מחומרים שונים לבנייה. 	<ul style="list-style-type: none"> קישוט הכיתה בתמונות המשקפות מגוון תרבותי. תכנון הסביבה באופן שיתאפשר לתינוקות להתבונן על סביבתם מזוויות שונות (לדוגמה: פינה רכה ובה גבהים שונים לחקירה).

טבלה מס' 2: דוגמה לטופס תכנון יומי במהלך שבוע בכיתה (גיל...) למילוי עצמי

תחום התפתחות ¹⁹ / תחום תוכן	יום א'	יום ב'	יום ג'	יום ד'	יום ה'	יום ו'	הסביבה
התפתחות פיזית תנועה במרחב וסנסור־מוטוריקה, בראות ושלומות.							
התפתחות רגשית־ חברתית: בניית מערכות יחסים, ויסות רגשות וויסות התנהגות, מודעות וביטחון בעצמי.							
הבנת העולם: אנשים וקהילה, הדומם והחי, טכנולוגיה.							
תקשורת ושפה: הקשבה ותשומת־לב, הבנה, דיבור.							

תחום התפתחות ¹⁹ / תחום תוכן	יום א'	יום ב'	יום ג'	יום ד'	יום ה'	יום ו'	הסביבה
חקירה, הבעה ויצירה: "מאה שפות לילד", פיתוח הדמיון.							
הבנה מתמטית: מספרים, צורות, מרחב ומדידה.							
ניצני אוריינות: קריאה, כתיבה.							

דגם של תכנון דו־יומי במהלך שבוע.

בטבלה זו (מס' 3) הצעה לתכנון דו־יומי של התנסויות בסדר היום של תינוקות ופעוטות במהלך שבוע. בטבלה רשימה של אביזרים, משחקים ופעילויות שנלקחו מעמודה ד' ("סביבה מאפשרת למידה - מה רצוי לספק ולאפשר") בכל תחומי ההתפתחות והתוכן שבתוכנית. בהמשך מצורפת דוגמה לטופס תכנון על פי דגם זה (טבלה מס' 4) לצורך תכנון סל הפעילויות על פני יומיים במהלך השבוע.

♥ **שימי לב:** טופס זה דומה במהותו לטפסים הנ"ל, אך התכנון מתפרס על פני מקבצים של יומיים במהלך השבוע. מומלץ לתכנן התנסויות במקבצים של יומיים ואפילו שלושה כדי ליצור עבור הילדים רצף והמשכיות בחוויות ולהעמיק את תהליכי הלמידה שלהם. הבטיחי שההתנסויות שאת מציעה לילדים במהלך שבוע ימים יתנו מענה לכל תחומי ההתפתחות והתוכן המוצגים בטבלה.

טבלה מס' 3: דוגמה לתכנון דו־יומי במהלך שבוע מתוך עמודה ד' בכל טבלאות תחומי ההתפתחות והתוכן, גיל לידה עד 20 חודשים

תחום התפתחות ²⁰ / תוכן	יום א-ב'	יום ג-ד'	יום ה-ו'	מה בסביבה
התפתחות פיזית תנועה במרחב וסנסור מוטוריקה, בריאות ושלומות	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ. כדורים. קוביות רכות, קוביות קשיחות. שקיות תחושה. משחקי השחלה. תצרף (פאזל) צורות פשוטות התנסות בחמר. בדים ממרקמים שונים. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ. כדורים. קוביות רכות, קוביות קשיחות. שקיות תחושה. משחקי השחלה. תצרף צורות פשוטות. התנסות בצבעי אצבעות. בדים ממרקמים שונים. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> אביזרים ומשחקים רכים וקשים שניתן להחזיק, לדחוף למצוץ. כדורים. קוביות רכות, קוביות קשיחות. שקיות תחושה. משחקי השחלה. תצרף צורות פשוטות. התנסות בבצק. בדים ממרקמים שונים. התנסות ב"מזון אצבעות" בשעת הארוחה. צעצועים על גלגלים. 	<ul style="list-style-type: none"> מרחב בטוח לפעילות פיזית, מגוון משטחים בתוך הכיתה ובחצר, תאורה מתאימה, מובייל, טמפרטורה נוחה, רמת רעש סבירה, מגלשות, מנהרות, מדרגות לטיפול שטיח רך, כריות, ציוד בגובה נמוך המאפשר להיאחז כדי להתרומם לעמידה.

מה בסביבה	יום ה'ו'	יום ג'ד'	יום א'ב'	תחום התפתחות ²⁰ / תוכן
<ul style="list-style-type: none"> מקומות נוחים לישיבה (ספה או כריות), פינה שקטה וחמימה לרגיעה, מוסיקת רקע מרגיעה, מראות, תמונות של קרובי משפחה, בגובה עיני התינוקות והפעוטות, מרחב מספיק לתנועה. 	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. התבוננות בתמונות משפחתיות. שירי חיקוי. התבוננות בספרי תמונות שתוכנם מתמקד בטווח של רגשות (להתבוננות משותפת ולדפדוף עצמי). דקלומים בנושא איברי גוף. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. תליית תמונות של קרובי משפחה, התבוננות בתמונות משפחתיות. שירי חיקוי. ספרי תמונות שתוכנם מתמקד בטווח של רגשות (להתבוננות משותפת ולדפדוף עצמי). דקלומים בנושא איברי גוף. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<ul style="list-style-type: none"> הקצאת זמן לאינטראקציה אישית עם תינוק/פעוט. התבוננות בתמונות משפחתיות. שירי חיקוי. ספרי תמונות שתוכנם מתמקד בטווח של רגשות (להתבוננות משותפת ולדפדוף עצמי). דקלומים בנושא י גוף. מגוון אביזרי משחק לבחירה חופשית (בובות, קוביות, כדורים וכדומה). השמעת שירי ערש. 	<p>התפתחות רגשית-חברתית</p> <p>בניית מערכות יחסים, ויסות רגשות ויסות התנהגות, מודעות וביטחון בעצמי.</p>

מה בסביבה	יום ה'-ו'	יום ג'-ד'	יום א'-ב'	תחום התפתחות ²⁰ / תוכן
<ul style="list-style-type: none"> יצירת הזדמנויות בסביבה לאינטראקציה בין שני תינוקות או פעוטות במקום שקט כדי לעודד תקשורת ביניהם. כיתה שקטה דיה המאפשרת לתינוקות ולפעוטות להקשיב לדיבור. הצגת רשימות מילים משפות שונות שדוברים הורי התינוקות והפעוטות על לוח בכיתה (היכרות עם המילה הכתובה ואופן ביטוייה יאפשרו להורי הילדים להרגיש מעורבים ומוערכים). 	<ul style="list-style-type: none"> השמעת צלילים מרגיעים ושירי ערש בעברית ובשפת הבית של התינוקות והפעוטות. גירויים לחקירה עצמאית, לדוגמה: מראה, ספר, כדור, בובה. ספרים הכוללים משפטים קצרים ומילים מוכרות (להקראה ולדפדוף עצמי). גירויים מגוונים המזמינים תגובתיות מתינוקות ופעוטות: לנגוע, לחייך להרגיש, לחקור, לתאר לחלוק. ספרי תמונות (להתבוננות משותפת ודפדוף עצמי). השמעת שירי ערש, גם בשפת האם של תינוקות ופעוטות שעברית אינה שפת האם שלהם. 	<ul style="list-style-type: none"> הצגה והתבוננות בצילומים המבטאים את האופן שבו תינוקות מתקשרים עם מבוגרים ועם תינוקות אחרים בסביבתם. גירויים לחקירה עצמאית, לדוגמה: מראה, ספר, כדור, בובה. ספרים הכוללים משפטים קצרים ומילים מוכרות (להקראה ולדפדוף עצמי). דקלומים בליווי תנועות הגוף והאצבעות. השמעת שירי ערש, גם בשפת האם של תינוקות ופעוטות שעברית אינה שפת האם שלהם. הקשבה לשירים וסיפורים קצרים האופייניים לתרבויות ולשפות של הורי התינוקות והפעוטות. ספרי תמונות (להתבוננות משותפת ודפדוף עצמי). 	<ul style="list-style-type: none"> גירויים לחקירה עצמאית, לדוגמה: מראה, ספר, כדור, בובה. גירויים מגוונים המזמינים תגובתיות מתינוקות ופעוטות: לנגוע, לחייך להרגיש, לחקור, לתאר לחלוק. ספרים הכוללים משפטים קצרים ומילים מוכרות (להקראה ולדפדוף עצמי). הקלטות של ההורים שרים בעברית ובשפות אחרות. השמעת שירי ערש, גם בשפת האם של תינוקות ופעוטות שעברית אינה שפת האם שלהם. ספרי תמונות (להתבוננות משותפת ודפדוף עצמי). 	<p>תקשורת ושפה דיבור, הבנה ותשומת-לב.</p>

מה בסביבה	יום ה'-ו'	יום ג'-ד'	יום א'-ב'	תחום התפתחות ²⁰ / תוכן
<ul style="list-style-type: none"> • אזור שקט ורגוע, על שטיח, או על מצע רך. 	<ul style="list-style-type: none"> • דקלומים/סיפורים קצרים ומאירים (להקראה ולדפדוף עצמי). • התנסות בצבעי אצבעות / עיסת קורנפלור. • התנסות בבצק (בתחילה ללא אביזרים מתווכים ובהמשך עם מגוון אביזרים) • "ספרי משפחה" המכילים תמונות מחיי היומיום במשפחה, תמונות של דמויות משמעותיות במשפחה ושל חפצים בסביבה הביתית. 	<ul style="list-style-type: none"> • התנסות בצבעי גיר. • דקלומים/סיפורים קצרים ומאירים (להקראה ולדפדוף עצמי). • גיליונות נייר גדולים מאד פרוסים על הרצפה ומודבקים בניר דבק (כדי שתינוקות ופעוטות ישאירו עליהם סימנים). • התנסות בבובץ (בתחילה ללא אביזרים מתווכים ובהמשך עם מגוון אביזרים). • "ספרי משפחה" המכילים תמונות מחיי היומיום במשפחה, תמונות של דמויות משמעותיות במשפחה ושל חפצים בסביבה הביתית. 	<ul style="list-style-type: none"> • התנסות בחול (בתחילה ללא אביזרים מתווכים ובהמשך עם מגוון אביזרים). • ספרי תינוקות בכריכה עבה או מבד (לדפדוף עצמאי ולהתבוננות משותפת). • ספרי תמונות לפעוטות (לדפדוף עצמאי ולהתבוננות משותפת). • דקלומים/סיפורים קצרים ומאירים (להקראה ולדפדוף עצמי). • "ספרי משפחה" המכילים תמונות מחיי היומיום במשפחה, תמונות של דמויות משמעותיות במשפחה ושל חפצים בסביבה הביתית. 	<p>ניצני אוריינות קריאה, כתיבה.</p>

מה בסביבה	יום ה'-ו'	יום ג'-ד'	יום א'-ב'	תחום התפתחות ²⁰ / תוכן
<ul style="list-style-type: none"> סביבה מגרה, אך מותאמת, המזמינה תגובתיות מתינוקות וממבוגרים לנגוע, לחייך להרגיש, לחקור, לתאר, לחלוק. 	<ul style="list-style-type: none"> התנסות בחול ובמים. הפרחת בועות סבון. קריעת ניירות ועיתונים. אביזרים שניתנים לסחיטה, כגון ספוג, כדורים רכים. צעצועים רכים, צעצועים קשיחים, צעצועים המשמיעים צלילים. משחק עם "גרוטאות" - חפצים ואביזרים מחיי היומיום, כמו: מכשיר טלפון ישן, כף עץ, ארגזי ירקות מקרטון. בובות, כלי אוכל מיניאטוריים וכלי תחבורה מותאמים לגיל בדים במרקמים שונים. התנסות בעיסת קורנפלור. צעצועים מוזיקליים או כלי נגינה. השמעת סוגים שונים של מוזיקה (קלאסית, עממית, מתרבויות שונות, שירים בשפות שונות). 	<ul style="list-style-type: none"> משחקי הומור שיש בהם מגוון הבעות פנים וקולות. התנסות בחול ובמים. אביזרים שניתנים לסחיטה, כגון ספוג, כדורים רכים צעצועים רכים, צעצועים קשיחים, צעצועים המשמיעים צלילים התנסות בצבעי אצבעות הרחת ריחות שונים, כגון: צמחי תבלין. אביזרים, צעצועים ומשחקים שניתן למצוץ, לדרחוף, למעוך ולהחזיק. התנסות בבצק. גירויים מגוונים המשקפים את חיי היומיום, במטרה לעודד פעוטות למשחקי "כאילו". כגון: שבועונים, כלי מטבח, טלפונים, בובות, מכוניות, כלי רחצה ואריזות אוכל קטנות וריקות. קוביות תואמות התפתחות במגוון גדלים וחומרים. צעצועים מוזיקליים או כלי נגינה. השמעת סוגים שונים של מוזיקה (קלאסית, עממית, מתרבויות שונות, שירים בשפות שונות) 	<ul style="list-style-type: none"> משחקי "קו קו" / סלסילות שבהן גירויים מסוגים שונים, במרקמים שונים, למשחק ולחקירה עצמאיים. התנסות בחול ובמים. הפרחת בועות סבון. אביזרים שניתנים לסחיטה, כגון ספוג, כדורים רכים. צעצועים רכים, צעצועים קשיחים, צעצועים המשמיעים צלילים. קוביות תואמות התפתחות במגוון גדלים וחומרים. צעצועים מוזיקליים או כלי נגינה. התנסות בחמר. התנסות בצבעי גיר. השמעת סוגים שונים של מוזיקה (קלאסית, עממית, מתרבויות שונות, שירים בשפות שונות). גירויים מגוונים המשקפים את חיי היומיום, במטרה לעודד פעוטות למשחקי "כאילו". כגון: שבועונים, כלי מטבח, טלפונים, בובות, מכוניות, כלי רחצה ואריזות אוכל קטנות וריקות. 	<p>חקירה הבעה ויצירה "מאה. שפות לילד", פיתוח הדמיון.</p>

מה בסביבה	יום ה'-ו'	יום ג'-ד'	יום א'-ב'	תחום התפתחות ²⁰ / תוכן
<ul style="list-style-type: none"> • גירויים במרחב הכיתה שיעודדו תינוקות לנוע באופן חופשי במרחב, להתבונן באובייקטים ולחקור אותם. • מובייל תלוי בגובה עיני התינוקות והפעוטות, שמדי פעם משנים בו את מספר הפריטים המרכיבים אותו. 	<ul style="list-style-type: none"> • אובייקטים המשנים את צורתם בעקבות לחיצה או מתיחה כמו: ספוג או גומי, או משחקי לחצנים שבתגובה ללחיצה מקפיצים דמויות וצורות. • תצרפים עם צורות שונות קלות להרכבה. • שירים ודקלומים שיש בהם מספרים. לדוגמה: "לבובה יש שתי ידיים...", "עשר אצבעות לי יש"... כולל שירים ודקלומים מתרבויות שונות. • קוביות עם מספרים. • מגדל טבעות. • גירויים במרקמים שונים, בצורות שונות ובמשקל שונה (בתוך מכלים). • משחקים שניתן להכניס חפץ בתוך חפץ: כוסות, קופסאות, קוביות. 	<ul style="list-style-type: none"> • קופות רושמות וטלפוני צעצוע עם מקשי ספרות. • קוביות עם מספרים. • מגדל טבעות. • תצרפים עם צורות שונות קלות להרכבה. • גירויים במרקמים שונים, בצורות שונות ובמשקל שונה (בתוך מכלים). • ספרים או צילומים שיש בהם חפצים בגדלים שונים לצורך השוואה (מכונית גדולה ומכונית קטנה, בעלי חיים וגוריהם). • משחקים בהם ניתן להכניס חפץ בתוך חפץ: כוסות, קופסאות, קוביות. • שירים ודקלומים שיש בהם מספרים. לדוגמה: "לבובה יש שתי ידיים...", "עשר אצבעות לי יש"... כולל שירים ודקלומים מתרבויות שונות. 	<ul style="list-style-type: none"> • מספר חפצים מאותו סוג בתוך סלסילה וכן חפץ אחד מסוג אחר, לצורך השוואה. • ספרי תמונות עם מספרים, צעצועי אחיזה או רעשנים בצורות שונות, קופסאות עם מספרים, כוסות שנכנסות זו בזו. • מגדל טבעות. • תצרפים עם צורות שונות קלות להרכבה. • צעצועים שנדרשת בהם התאמת צורות. • קופות רושמות וטלפוני צעצוע עם מקשי ספרות, קוביות עם מספרים. • שירים ודקלומים שיש בהם מספרים. לדוגמה: "לבובה יש שתי ידיים...", "עשר אצבעות לי יש"... כולל שירים ודקלומים מתרבויות שונות. 	<p>הבנה מתמטית מספרים, צורות מרחב ומדידה.</p>

מה בסביבה	יום ה'-ו'	יום ג'-ד'	יום א'-ב'	תחום התפתחות ²⁰ / תוכן
<ul style="list-style-type: none"> קישוט הכיתה בתמונות המשקפות מגוון תרבותי. תכנון הסביבה באופן שיתאפשר לתינוקות ולפעוטות להתבונן על סביבתם מזוויות שונות (לדוגמה: פינה רכה ובה גבהים שונים לחקירה). 	<ul style="list-style-type: none"> תמונות של אנשים משמעותיים בחיי הילדים. שירים מוכרים לילדים מן הבית. שירי חגים, עונות שנה ושירים על בעלי חיים. חפצים יומיומיים לחקירה ומשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון).. תמונות אנשים מתרבויות שונות. ספרים שיש בהם חלקים נסתרים מן העין. תמונות של בעלי חיים. משחקים המופעלים על ידי סוללות. מגוון של חפצים ואביזרים עם כפתורים, מכסים, מפתחות, סגרים. תמונות של בעלי חיים. קוביות לבנייה מחומרים שונים. 	<ul style="list-style-type: none"> תמונות של אנשים משמעותיים בחיי הילדים. שירים מוכרים לילדים מן הבית . שירי חגים, עונות שנה ושירים על בעלי חיים. חפצים יומיומיים לחקירה ומשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון). תמונות אנשים מתרבויות שונות. ספרים שיש בהם חלקים נסתרים מן העין. תמונות של בעלי חיים. משחקים המופעלים על ידי סוללות. מגוון של חפצים ואביזרים עם כפתורים, מכסים, מפתחות, סגרים. תמונות של בעלי חיים. קוביות לבנייה מחומרים שונים. 	<ul style="list-style-type: none"> תמונות של אנשים משמעותיים בחיי הילדים . שירים מוכרים לילדים מן הבית. שירי חגים, עונות שנה ושירים על בעלי חיים. חפצים יומיומיים לחקירה ומשחק (מכלים, בקבוקי פלסטיק, קופסאות קרטון) . תמונות אנשים מתרבויות שונות. ספרים שיש בהם חלקים נסתרים מן העין. תמונות של בעלי חיים. משחקים המופעלים על ידי סוללות. מגוון של חפצים ואביזרים עם כפתורים, מכסים, מפתחות, סגרים. תמונות של בעלי חיים. קוביות לבנייה מחומרים שונים. 	<p>הבנת העולם אנשים וקהילה, הדומם והחי, טכנולוגיה.</p>

טבלה מס' 4: דוגמה לטופס תכנון דו־יומי במהלך שבוע בכיתה (גיל: 20 חודשים) למילוי עצמי

תחום התפתחות ²¹ / תחום תוכן	יום א'-ב'	יום ג'-ד'	יום ה'-ו'	הסביבה
התפתחות פיזית תנועה במרחב וסנסו־מוטוריקה, בריאות ושלומות.				
התפתחות רגשית־חברתית: בניית מערכות יחסים, ויסות רגשות וויסות התנהגות, מודעות וביטחון בעצמי.				
תקשורת ושפה: הקשבה ותשומת־לב, הבנה, דיבור.				
ניצני אוריינות: קריאה, כתיבה.				
חקירה, הבעה ויצירה: "מאה שפות לילד", פיתוח הדמיון.				
הבנה מתמטית: מספרים, צורות, מרחב ומדידה.				
הבנת העולם: אנשים וקהילה, הדומם והחי, טכנולוגיה.				

דגם של תכנון באמצעות רשימת פעילויות ואביזרים המוצעים לתינוקות ולפעוטות (לידה עד 20 חודשים)

בטבלה מס' 5 מוצגת רשימת פעילויות ואביזרים שניתן להציע לילדים בכיתה, שנבחרו מתוך כלל ההיגדים שבעמודה ד' (סביבה מאפשרת למידה - מה רצוי לספק ולאפשר" מטבלאות ההתפתחות הפיזית, ההתפתחות הרגשית-חברתית והבנת העולם). הרשימה עשויה להקל על תכנון ההתנסויות המוצעות לילדים ועל מעקב אחר ביצוען באמצעות סימון ✓ במקום המתאים. בהמשך מובאת דוגמה לטופס תכנון על פי דגם זה למילוי עצמי (טבלה מס' 6).

טבלה מס' 5: דוגמה לתכנון באמצעות רשימת פעילויות ואביזרים המוצעים בטבלאות בעמודה ד' בשני תחומי התפתחות ובתחום תוכן אחד (גיל לידה עד חודשים)

א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						תחום התפתחות ²² / תחום תוכן
																		התפתחות פיזית
					הבנת העולם													התפתחות רגשית- חברתית
					בקבוקי פלסטיק.													מוזיקת רקע שקטה.
					משחקי עם מכסים, כפתורים, מפתחות.													דקלומים (כולל דקלומים על איברי גוף).
					קופסאות קרטון.													שירים.
					תמונות משפחתיות													ספרים על רגשות.
					תמונות של אנשים מתרבויות שונות.													תמונות של בני המשפחה.
					תמונות בעלי חיים.													בובות רכות.

א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						תחום התפתחות ²² תחום תוכן
א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						התפתחות פיזית
																		התפתחות רגשית- חברתית
																		השחלות.
																		מכילים.
																		מראות בגובה עיני התינוקות והפעוטות.
																		קוביות רכות.
																		הוסיפו פריטים ופעילויות נוספים.
																		בקבוקי פלסטיק.
																		מספרים עם חלקים מוסתרים.
																		הוסיפו פריטים ופעילויות נוספים.
																		שירי חגים ועונות השנה.
																		צבעי אצבעות.
																		בצק.
																		חמור.
																		שקיות תחושה.
																		כריות.

א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						א ב ג ד ה ו						תחום התפתחות ²² / תחום תוכן
הבנת העולם						התפתחות רגשית- חברתית												התפתחות פיזית
																		מובייל.
																		תערובת קורנפלור.
																		בדים ממרקמים שונים.
																		קוביות קשיחות.
																		כדורים בגדלים שונים.
																		חול.
																		בוץ.
																		מים.
																		הוסיפו פריטים ופעילויות נוספים.

